กัลยาณมิตรที่แท้จริง

ให้พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์ตรี หลวงแจ่มวิชาสอน (แจ่ม นิยมเหตุ)

ณ เมรุวัดธาตุทอง พระนคร

วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๘

[illegible]

๒๒ [illegible].๑.๐๘.

[illegible]

คำนำ

เรื่องโลกสันนิวาส มีการเกิดขึ้นปรากฏ มีความตั้งอยู่ปรากฏ มีความแปรปรวนแตกสลายปรากฏ แม้มีความรักใคร่อาลัยไม่อยากจะจากกัน ก็ต้องจำพลัดพรากจากกัน เป็นไปตามวิสัยของสังขาร เป็นอาการของสามัญญลักษณะ คือลักษณะที่มีเสมอกันแก่สังขารทั้งปวง และเป็นไปตามอำนาจของวัฏฏ์ ๓ คือ กิเลสวัฏฏ์ กรรมวัฏฏ์ และวิปากวัฏฏ์ ผู้ไม่ศึกษาให้เข้าใจ ไม่เห็นเหตุผล ก่ออกุศลกรรมทำเข็ญให้แก่ตนและคนอื่น สัตว์อื่นเพียงไร ก็ต้องรับผลเผ็ดร้อนไปตามกรรม ฝ่ายผู้ศึกษาดีมีปรีชา รู้เหตุแห่งสุขและทุกข์ ก็ย่อมเว้นเหตุแห่งทุกข์เสีย ประกอบเหตุแห่งสุขให้ไพบูลย์ สามารถนำตนและคนที่เกี่ยวข้องให้ห่างจากทุกข์ภัย และได้ความสุขประณีตโดยลำดับ ตลอดถึงล่วงทุกข์ทั้งปวงในกาลอันควร

คุณหลวงแจ่มวิชาสอน (แจ่ม นิยมเหตุ) นับว่าเป็นผู้หนึ่งที่อาศัยบุพเพกตปุญญตาและการศึกษาปฏิบัติดีเป็นเครื่องสนับสนุน สามารถสร้างฐานะและคุณธรรมได้ดี ทั้งในทางคดีโลกและคดีธรรม ประกอบกุศลกรรมยิ่งใหญ่ไพศาล จนเป็นที่รู้จักมักคุ้นเคารพนับถือของคนเป็นจำนวนมาก เรื่องพิสดารคงจะมีในประวัติของท่านแล้ว

โดยเฉพาะ อาตมภาพ นับว่าได้คุ้นเคยสนิทเป็นเวลานาน โดยที่ท่านสนใจในธรรมปฏิบัติ และเป็นสหายในการสร้างกุศล เพิ่มพูนบารมีธรรมหลายอย่าง เช่นช่วยทั้งกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ ในการสร้างอุโบสถวัดสารนาถธรรมาราม อำเภอแกลง จังหวัดระยอง เป็นเวลาหลายปี นอกนี้ก็ได้เป็นกรรมการบูรณะและจัดผลประโยชน์ของวัดสัมพันธวงศ์มาหลายปีจนตลอดอายุขัย ผู้คุ้นเคยเคารพนับถือ แม้จะแสนเสียดาย ก็ไม่ใช่วิสัยที่จะแก้ไขให้พ้นจากสามัญญลักษณะไปได้ นอกจากจะบำเพ็ญกุศลอุทิศกัลปนาผลไปให้ เพื่อสำเร็จประโยชน์ในสัมปรายภพนั้น

ฉะนั้น ในการพระราชทานเพลิงศพ คุณหลวงแจ่มวิชาสอน ที่เมรุวัดธาตุทอง อาตมภาพจึงให้พิมพ์หนังสือธรรม อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจ ๔ เรื่อง คือ ฆราวาสธรรม ๑ ธรรมนิคุตติภาคพิเศษ ๑ พุทธโอสถ ๑ ปราภวสูตรแปล ๑ แจกเป็นธรรมบรรณาการแก่ผู้ที่มาในงานพระราชทานเพลิงศพ ขอประโยชน์สุขจงสำเร็จแก่คุณหลวงแจ่มวิชาสอน และผู้อนุโมทนาโดยทั่วกันเทอญ ฯ

วัดสัมพันธวงศ์

วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๐๗

ฆราวาสธรรมกถา

พระมหารัชชมังคลาจารย์ วัดสัมพันธวงศาราม

แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (ภาคเช้า)

วันธรรมสวนะที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๘

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯลฯ

ยสฺเสเต จตุโร ธมฺมา สทฺธสฺส ฆรเมสิโน

สจฺจํ ทโม ฐิติ จาโค เสฺว เปจฺจ น โสจติ.

บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนา ว่าด้วยธรรมของผู้ครองเรือน ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสประทานไว้ ด้วยทรงเห็นว่าผู้ครองเรือน ต้องประกอบกิจการงานมากมาย ทั้งเป็นการส่วนตัว ส่วนครอบครัว ส่วนประเทศชาติศาสนา ต้องสังคมแก่คนทุกชั้น ทุกภูมิ ทุกเพศ ทุกวัย และต้องผจญภัยนานาชนิด ทั้งน้อยใหญ่ เพราะมีข้าศึกศัตรูหมู่มารอยู่ทั่วไป ทั้งศัตรูภายในเช่น ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความโลภ ความโกรธ ความหลง และความกลัว เป็นต้น ศัตรูภายนอก เช่น ทุกข์ภัยอันเกิดจากสงคราม ทุกข์ภัยที่เกิดจากคนและสัตว์ ทุกข์ภัยโดยธรรมชาติ เช่นฝนแล้ง น้ำแห้ง ร้อนจัด หรือฝนมาก น้ำท่วม ลมพายุจัดพัดพังทลาย ไฟไหม้ เป็นต้น นอกจากนี้ ทุกข์ภัยเกิดแต่กรรมชั่วที่ตนทำไว้ในชาตินี้หรือชาติก่อน คอยตามเบียดเบียนให้เสื่อมลาภเสื่อมยศ ถูกนินทาว่าร้ายและทุกข์ร้อน คอยขัดขวางตัดรอนให้วิบัติจากสมบัติ ให้แคล้วคลาดจากสิ่งที่มุ่งมาดปรารถนา ทุกคนที่เกิดมาต้องต่อสู้ทุกข์ภัยอย่างหนัก ยิ่งเป็นผู้ครองเรือน ก็ยิ่งมีกรณียกิจหน้าที่มาก ต้องต่อสู้และรักษาเต็มที่ ถ้าไม่มีคุณสมบัติเป็นหลักประกันอย่างดีเพียงพอ ไม่มีสมรรถภาพในหน้าที่ ก็มักต้องถูกทุกข์โศกทับถม ให้เดือดร้อนไม่มีประมาณ ถ้าได้มีคุณสมบัติและสมรรถภาพอันเป็นหลักประกันอย่างดี ควรแก่การบริหารหน้าที่ และต่อต้านป้องกันปราบปรามภยันตรายให้สงบราบคาบ ก็ได้ชื่อว่าเป็นคนเกิดมาดี ได้โอกาสสร้างบารมีให้ไพบูลย์ ผู้ครองเรือนทั่ว ๆ ไป ต้องมีธุระกังวลมากดังกล่าวแล้ว ยากที่จะหาเวลาศึกษา ให้ได้ความรู้ลึกซึ้งกว้างขวาง แต่ถ้าสนใจศึกษาอบรม และปฏิบัติตามฆราวาสธรรม ที่พระพุทธเจ้าตรัสประทานไว้ให้มั่นคง ก็ย่อมจะทำให้ท่านนั้นมีโชคชัย ไม่เศร้าโศกในโลกทั้งสอง ดังพระพุทธภาษิตที่อัญเชิญมาเป็นบทนิเขปในเบื้องต้นนั้น แปลความว่า ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ คือ สัจจะ ความจริง ๑ ทมะ

ความข่มใจ ๑ ฐีติ ความอดกลั้น๑ จาคะ ความเสียสละ ๑ ของคนใดผู้ครองเรือน ประกอบด้วยศรัทธามีอยู่ คนนั้นละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศกเลย

อธิบายว่า คนมีศรัทธาสืบเนื่องมาจากมีปัญญาพิจารณาเห็นเหตุผล เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของ ๆ ตน ที่เรียกว่ากัมมัสสกตาญาณ ตามพระพุทธภาษิตบรรหารที่ตรัสว่า กลฺยาณการี กลฺยาณํ ผู้ทำเหตุดี ย่อมได้ผลดี และ ปาปการี จ ปาปกํ ผู้ทำเหตุชั่ว ย่อมได้ผลชั่วอย่าง ๑ การมีสติปัญญาพิจารณาเชื่อมั่นตามเหตุผลประจำสันดานเช่นนี้ ชื่อว่าเชื่อตรงต่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า กล่าวตามบาลีว่า ตถาคตโพธิสทฺธา คือเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า สามารถจะดำเนินกิจการให้สำเร็จประโยชน์ และความสุขได้ดี เหมือนคนมีทรัพย์ประเสริฐ ที่จะบันดาลสิ่งอันไม่เหลือวิสัยให้สำเร็จได้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสสรรเสริญไว้ว่า สทฺธีธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ ศรัทธาเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจอย่างประเสริฐของคนในโลกนี้ นอกจากนี้ ศรัทธายังเป็นกำลังสำคัญที่จะต่อต้านล้างผลาญข้าศึก ความขัดข้องให้พ่ายแพ้ไป กิจการแม้ยากลำบากก็กล้าทุ่มเทวิริยะอุตสาหะทำความพอใจ จนบรรลุผลสำเร็จตามที่มุ่งหมาย

ความสัตย์ความจริงนั้น เป็นคุณสำคัญของบุคคลผู้มีศรัทธา สามารถแสดงอานุภาพให้บุคคลมีเกียรติคุณขจรไปตามนัยพระบาลีว่า สจฺเจน กิตฺตึ ปปฺโปนฺติ บุคคลย่อมได้ชื่อเสียงเพราะความสัตย์ ความสัตย์บันดาลให้บุคคลตั้งตนสำเร็จในฐานะอันสูงศักดิ์มีอิสรภาพอธิปไตย สามารถแผ่ประโยชน์และความสุขให้สำเร็จแก่ สรรพสัตว์ได้กว้างขวาง มีเกียรติคุณระบือไปทั่วทิศ ผู้มีจิตเป็นกุศลย่อมอนุโมทนา ความสัตย์จึงเป็นคุณประเสริฐ ที่ได้รับยกย่องมากหลาย เช่นเป็นคุณสมบัติของผู้ครองเรือนและให้เป็นไปตามอริยมรรคมีองค์ ๘ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ตั้งสติชอบ ตั้งใจชอบ เป็นต้น เมื่อฝึกฝนให้ใจของตนเดินไปตามอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ด้วยดี ก็สามารถขจัดธุลีกิเลส ตัณหา อุปาทาน อวิชชาให้สิ้นไป ไม่ต้องทุกข์ร้อนในที่ไหน ๆ อีกต่อไป แต่ความจริงเหล่านี้จะมีสมบูรณ์ก็ต้องอาศัยทมะ การฝึกฝนเป็นเครื่องสนับสนุน

ทมะ ความข่มใจ ตามที่ตรัสไว้เป็นประการที่ ๒ นั้น ได้แก่การทรมานฝึกฝนจิตของตน การข่มจิตใจหรือการฝึกฝน ทรมานตนให้เป็นไปตามความจริง จึงเป็นของจำเป็นที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติ โดยวิธีแยบคาย การข่มใจหรือการฝึกฝนก็จะเป็นเครื่องสนับสนุนให้ความจริงแสดงผลเป็นพิเศษไพศาล ตลอดถึงทำสันดานให้บริสุทธิ์ผ่องใสและได้ประโยชนสุขอย่างประณีต ด้วยการดำเนิน

ตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นปกติ อาศัยสัญญมะระวังสังวรอินทรีย์ คือระวังใจไม่ให้ยินดียินร้าย เมื่อได้เห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัสถูกต้องโผฏฐัพพะ อาศัยสมถวิธี คือให้ใจเพ่งติดอยู่กับอารมณ์ที่ควรระลึก เช่นระลึกถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เมื่อสามารถกำจัดนิวรณ์เครื่องกั้นความดีได้ ต่อไปก็ฝึกให้แยกขันธ์ ธาตุ อายตนะ ให้รู้ชัดว่าเป็นทุกข์ เป็นมายาไม่มีจริง ๆ เป็นของคุมกันชั่วกาลแล้ว ก็อันตรธานหมด ดังพระพุทธพจน์ว่า สงฺขารา สสฺสตา นตฺถิ ขึ้นชื่อว่าสังขารทั้งปวงเป็นของเที่ยงไม่มี รากฐานของสังขารตั้งอยู่ที่กาลเทศะ ซึ่งมีไตรลักษณ์กำกับ กาลเวลาย่อมกินตัวเองและกินสังขารเสียด้วยดังนี้

ฐิติ ประการที่ ๓ คือความตั้งมั่นหรือความอดกลั้นทนทาน เป็นเครื่องมือที่จะฝึนฝนจิตสันดานให้อยู่ในอำนาจและสังหารข้าศึกคือ เผาผลาญบาปธรรมให้พินาศไป ผู้ทำกิจการที่ยากและมีประโยชน์ใหญ่ มักอึดอัดในเวลาคิด ติดขัดในเวลาทำ มีอุปสรรคขัดข้องนา ๆ ประการ ถ้าไม่มีฐิติหรือขันติ ก็ต้องทอดทิ้งการงานนั้นเสียกลางคัน ไม่ว่างานคดีโลก หรือคดีธรรม ต้องใช้ขันติความอดกลั้นทนทาน เป็นกำลังจึงสามารถดำเนินการงานไปสำเร็จจนสุดเขตแห่งวาสนา สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ อันเป็นหลักในการประกาศพระพุทธศาสนา แก่พระอรหันต์ ๑๒๕๐ องค์ เมื่อมาฆมาส จึงได้ทรงแสดงอำนาจของขันติกำกับไว้ว่า ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา ขันติคือความอดกลั้นทนทาน เป็นตบะเครื่องเผาผลาญบาปอย่างยิ่ง เพื่อจะให้การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง สำเร็จตามวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ยังทรงแสดงอานิสงส์ของขันติไว้อีกมาก เช่น ขนฺติ หิตสุขาวหา ขันตินำมาซึ่งประโยชนสุข มนาโป โหติ ขนฺติโก คนมีขันติย่อมเป็นที่ชอบใจ เป็นต้น จิตใจจะให้มีกำลังมาก ก็ต้องอาศัยเชื้อที่ดีเป็นอาหารของจิต และมีเครื่องบังคับให้อำนาจจิตสูง จึงจะทำกำลังจิตให้สว่างทนทานมั่นคง พอที่จะต่อต้านเหตุการณ์ ซึ่งเป็นดังข้าศึกให้ได้ชัยชนะ เช่นอดทนต่อความยากลำบาก ทนต่อความหนาวร้อน ทนต่อทุกขเวทนาอันเกิดแต่อาพาธ ทนต่อการด่าว่าเสียดสีหรือเหยียดหยามหมิ่นประมาทได้ เชื้อหรืออาหารของจิต มีมากเหมือนเชื้อไฟ ต้องรู้จักเลือกใช้ และประกอบด้วยเครื่องบังคับจึงจะเกิดผลดี อุบายวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ระลึกอารมณ์ที่จะทำให้ใจสงบไว้มาก เช่น ทรงสอนให้กำหนดเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม เป็นอารมณ์ ที่ตั้งของสติ ด้วยความเพียรมีสัมปชัญญะรู้ตัว มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เป็นต้น

ประการที่ ๔ จาคะ ความสละนั้น ในที่บางแห่งหมายถึงการให้ ตรงกับคำว่าทาน การให้นี้ก็นับเป็นคุณสำคัญประจำหมู่ชน ที่ก่อให้เกิดผลดีหลายประการ พึงเห็นเช่นการให้ ที่บิดามารดาให้แก่บุตรธิดา หรือให้เพื่อบูชาคุณท่าน สงเคราะห์คนอนาถาเหล่านี้ ย่อมเป็นการประสานไมตรีสามัคคีธรรม ให้มีใจรักใคร่เคารพนับถือกัน ดังพระพุทธภาษิตประพันธ์ว่า ททํ มิตฺตานิ คนฺถติ ผู้ให้ย่อมผูกไมตรีไว้ได้ แม้จะประมาทพลาดพลั้งล่วงเกิน ก็ให้อภัยไม่ถือโทษ เมื่อหมู่ชนอยู่ด้วยความสามัคคีไมตรีจิต ก็ย่อมมีชีวิตราบรื่นนิราศภัย การงานทั้งหลายแม้ใหญ่และยากก็สามารถช่วยกันทำให้สำเร็จด้วยดี มีแต่ประโยชน์และความสุขเป็นผล การให้ด้วยหวังบูชาคุณคนเช่นให้บิดามารดา เลี้ยงพระสงฆ์สามเณร ผู้ปฏิบัติสืบอายุพระพุทธศาสนา บำรุงการศึกษาศีล-ธรรม และบูรณะก่อสร้างที่อยู่อาศัย เพื่อสนับสนุนคุณความดีให้วัฒนาถาวร และให้เพื่อสนอง-คุณด้วยความกตัญญูกตเวที โดยคิดถึงความดีของท่านที่ได้มีแก่ตนแล้ว ทำคุณของท่านให้ปรากฏเช่นให้แก่บิดามารดา อุปัชฌาย์อาจารย์เหล่านี้ ก็เป็นความดีที่น่าเจริญใจ ทั้งผู้ให้และผู้รับตลอดถึงผู้เห็น เพราะผู้มีน้ำใจดี มีใจกว้างขวาง ปรารถนาความสุขแพร่หลาย ไม่ตระบัดหนี้ท่าน ต้องด้วยพุทธประพันธ์ภาษิตว่า นิมิตฺตํ สาธุ รูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา ความเป็นผู้มีกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี นอกจากนี้ การสละเสียภาษีบำรุงบ้านเมือง และเพื่อสาธารณประโยชน์แก่คนไม่เลือกชั้นวรรณะและเพศภูมิ เช่นสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล โบสถ์ วิหาร เป็นต้น และสละเพื่อบรรเทาความตระหนี่อาลัย ไม่ให้จิตหม่นหมอง เสียใจเพราะสมบัติวิบัติ จัดว่าเป็นวิวัฏฏ-คามีกุศล ที่จะเป็นปัจจัยไม่ให้เวียนวนในวัฏฏสงสาร ทานหรือจาคะ จึงเป็นคุณธรรมที่นิยมทั่วไปทุกชั้นวรรณะเพศภูมิ เป็นธรรมสำหรับชาวบ้านผู้ครองเรือนจะเว้นไม่ได้ เป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ผู้เป็นที่พึ่งของผู้น้อย คฤหัสถ์เป็นคนมีศรัทธามั่นอยู่ในธรรมของผู้ครองเรือนทั้ง ๔ ประการ ดังวิสัชนามา ย่อมสามารถตั้งตัวเป็นหลักฐาน ทำให้เจริญก้าวหน้า บริบูรณ์ด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุข จะไปในที่ไหน ๆ ก็เป็นผู้อันเขาบูชาในที่นั้น ๆ สามารถเกื้อกูลการสาธารณประโยชน์ และบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี นับว่าถือเอาสาระแห่งชีวิตในโลกนี้ไว้ได้ ควรเป็นที่ภูมิใจของบุตรธิดาญาติมิตร ที่ได้มีโอกาสเป็นหน่อเนื้อเชื้อสาย เป็นที่เชื่อถือได้ว่า เมื่อละโลกนี้ไปแล้วก็มีสุคติเป็นที่ไป เพราะมีความสะอาดมีความสุขผ่องใสเป็นคุณสมบัติ และตรงตามพระพุทธภาษิตตรัสยืนยันว่า ธรรม ๔ ประการ คือ สัจจะ ทมะ ฐิติ จาคะ เหล่านี้ ของผู้ครองเรือนคนใด ประกอบด้วยศรัทธา ผู้นั้นละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศกเลย ดังที่ได้แสดงมาด้วยประการฉะนี้. ฯ

ธัมมิกวัตรภาคพิเศษ

พรหมวิหาร

(เมตฺตา) สพฺเพ สตฺตา,	สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง,
อเวรา โหนฺตุ,	จงเป็นผู้ไม่มีเวรเถิด,
อพฺยาปชฺฌา โหนฺตุ,	จงเป็นผู้ไม่เบียดเบียนกันเถิด,
อนีฆา โหนฺตุ,	จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์กายทุกข์ใจเถิด,
สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ.	จงเป็นผู้มีสุขรักษาตนเถิด.
(กรุณา) สพฺเพ สตฺตา,	สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง,
ทุกฺขา ปมุจฺจนฺตุ.	จงพ้นจากทุกข์เถิด.
(มุทิตา) สพฺเพ สตฺตา,	สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง,
มา ลทฺธสมฺปตฺติโต วิคจฺฉนฺตุ.	จงอย่าไปปราศจากสมบัติอันได้แล้วเถิด.
(อุเปกฺขา) สพฺเพ สตฺตา,	สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง,
กมฺมสฺสกา,	เป็นผู้มีกรรมเป็นของตน,
กมฺมทายาทา,	เป็นผู้รับผลของกรรม,
กมฺมโยนี,	เป็นผู้มีกรรมเป็นกำเนิด,
กมฺมพนฺธู,	เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์,
กมฺมปฏิสรณา,	เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย,
ยํ กมฺมํ กริสฺสนฺติ,	จักทำกรรมอันใดไว้,
กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา,	ดีหรือชั่ว,
ตสฺส ทายาทา ภวิสฺสนฺติ, ฯ	จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ฯ

เมตฺตานิสํสสุตฺตํ

เมตฺตาย ภิกฺขเว เจโตวิมุตฺติยา,	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความพ้นพิเศษด้วยอำนาจแห่งจิต คือ เมตตา,
อาเสวิตาย,	อันบุคคลซ่องเสพแล้ว,

ภาวิตาย,	อันบุทคลให้เจริญแล้ว,
พหุลีกตาย,	อันบุทคลกระทำให้มากแล้ว,
ยานีกตาย,	อันบุทคลกระทำให้เป็นเหมือนยาน (เครื่องให้สำเร็จการไป) แล้ว,
อนุฏฐิตาย,	อันบุทคล (ทำ) ไม่หยุดหย่อนแล้ว,
ปริจิตาย,	อันบุทคลสร้างสมแล้ว,
สุสมารทฺธาย,	อันบุทคลปรารภสม่ำเสมอดีแล้ว,
เอกาทสานิสํสา ปาฏิกงฺขา,	ผู้เจริญเมตตานั้น พึงหวังอานิสงส์ ๑๑ ประการได้,
กตเม เอกาทส,	อานิสงส์ ๑๑ ไฉนบ้าง,
สุขํ สุปติ,	ผู้เจริญเมตตา ย่อมหลับเป็นสุข ๑
สุขํ ปฏิพุชฺฌติ,	ผู้เจริญเมตตา ย่อมตื่นเป็นสุข ๑
น ปาปกํ สุปินํ ปสฺสติ,	ผู้เจริญเมตตา ย่อมไม่เห็นความฝันอันชั่ว (คือไม่ฝันร้าย) ๑
มนุสฺสานํ ปิโย โหติ,	ผู้เจริญเมตตา ย่อมเป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย ๑
อมนุสฺสานํ ปิโย โหติ,	ผู้เจริญเมตตา ย่อมเป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย ๑
เทวตา รกฺขนฺติ,	เทวดาทั้งหลาย ย่อมรักษา ๑
นาสฺส อคฺคิ วา วิสํ วา สตฺถํ วา กมติ,	ไฟก็ดี ยาพิษก็ดี ศัสตราก็ดี ย่อมไม่กล้ำกรายผู้เจริญเมตตานั้น ๑
ตุวฏํ จิตฺตํ สมาธิยติ,	จิตย่อมตั้งมั่นได้รวดเร็ว ๑
มุขวณฺโณ วิปฺปสีทติ,	สีหน้าย่อมผ่องใส ๑
อสมฺมุโฬฺห กาลํ กโรติ,	ผู้เจริญเมตตา ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาลกิริยา ๑
อุตฺตรึ อปฺปฏิวิชฺฌนฺโต, พฺรหฺมโลกูปโค โหติ,	ผู้เจริญเมตตา เมื่อยังไม่แทงตลอดซึ่งธรรมอันยิ่ง ย่อมเป็นผู้เข้าถึงซึ่งพรหมโลก ๑

ปัตติทานคาถา

(คือคาถาตรวจน้ำพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๔)

๑. ปุญฺญสฺสิทานิ กตสฺส, ยานญฺญานิ กตานิเม เตสญฺจ ภาคิโน โหนฺตุ, สตฺตานนฺตาปฺปมาณกา,	สัตว์ทั้งหลายไม่มีที่สุด ไม่มีประมาณ, จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญ อันข้าพเจ้าทำแล้ว ณ กาลบัดนี้ด้วย, แห่งบุญทั้งหลายอื่นอันข้าพเจ้าทำแล้วด้วย,
เย ปิยา คุณวนฺตา จ,	เหล่าใดเป็นที่รัก แลมีคุณ
มยฺหํ มาตา ปิตาทโย,	มีมารดาแลบิดาของข้าพเจ้าเป็นต้น,
ทิฏฺฐาเม จาปฺยทิฏฺฐา วา,	เหล่าที่ข้าพเจ้าเห็นแล้ว หรือแม้ที่ข้าพเจ้าไม่ได้เห็น
อญฺเญ มชฺฌตฺตเวริโน,	เหล่าอื่นที่เป็นที่มัธยัสถ์เป็นป่านกลาง แลเป็นผู้มีเวร,
สตฺตา ติฏฺฐนฺติ โลกสฺมึ,	สัตว์ทั้งหลายตั้งอยู่ในโลก,
เตภุมฺมา จตุโยนิกา,	เป็นไปในภูมิสาม เป็นไปในกำเนิดสี่,
ปญฺเจกจตุโวการา,	มีขันธ์ห้า มีขันธ์หนึ่ง มีขันธ์สี่,
สํสรนฺตา ภวาภเว,	ท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยแลภพใหญ่,
ญาตํ เย ปตฺติทานมฺเม,	ความให้ส่วนบุญของข้าพเจ้าอันสัตว์ทั้งหลายเหล่าใดรู้แล้ว,
อนุโมทนฺตุ เต สยํ,	สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น จงอนุโมทนาเองเถิด,
เย จิมํ นปฺปชานนฺติ,	ส่วนสัตว์ทั้งหลายเหล่าใด ยังไม่รู้ซึ่งความให้ส่วนบุญของข้าพเจ้านี้,
เทวา เตสํ นิเวทยุํ,	ขอเทวดาทั้งหลาย พึงบอกแก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นให้รู้ (แลอนุโมทนา)
มยา ทินฺนานปุญฺญานํ อนุโมทนเหตุนา,	เพราะเหตุคืออนุโมทนา ซึ่งบุญทั้งหลายอันข้าพเจ้าได้ให้แล้ว,
สพฺเพ สตฺตา สทาโหนฺตุ อเวรา สุขชีวิโน,	ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวรเป็นผู้ดำรงชีพโดยสุขทุกเมื่อเถิด,
เขมปฺปทญฺจ ปปฺโปนฺตุ,	จงถึงซึ่งบทอันเกษม คือพระนิพพาน,

เตสาสา สิชฺฌตํ สุภา.	ขอความปรารถนาดีงามของสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านั้นจงสำเร็จเถิด ฯ
๒. ยนฺทานิ เม กตํ ปุญฺญํ,	บุญใดที่ข้าพเจ้าได้ทำแล้ว ณ กาลบัดนี้,
เตนาเนนุทฺทิเสน จ,	เพราะบุญที่ข้าพเจ้าได้ทำ ณ กาลบัดนี้ด้วย เพราะความอุทิศส่วนบุญอันนี้ด้วย,
ขิปฺปํ สจฺฉิกเรยฺยาหํ,	ขอข้าพเจ้ากระทำให้แจ้งโดยพลัน,
ธมฺเม โลกุตฺตเร นว,	ซึ่งโลกุตตรธรรมทั้งหลายเก้า,
สเจ ตาว อภพฺโพหํ,	ถ้าว่าข้าพเจ้ายังอาภัพอยู่ คือยังไม่บรรลุโลกุตตรธรรมก่อนไซร้,
สํสาเร ปน สํ สรํ,	ก็แต่ว่าเมื่อข้าพเจ้ายังท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร,
นิยโต โพธิสตฺโตว	เหมือนพระโพธิสัตว์ผู้เที่ยง,
สมฺพุทฺเธน วิยากโต,	อันพระสัมพุทธเจ้าพยากรณ์,
นาฏฺฐารสปิ อภพฺพ,	ข้าพเจ้าไม่พึงถึง อภัพพฐานสิบแปด ฯ
ฐานานิ ปาปุเณยฺยหํ. ฯ	

ตรวจน้ำ แปลเป็นฉันท์

๑. ปัฏฐยาวัตร

ปวงสัตว์ทุกหมู่มิมีประมาณ จงมีส่วนบุญมนุญญผล
อันข้า ฯ กระทำ ณ กาลบัดดล แลได้กระทำ ณ บุพพกาล ฯ
เหล่าใดเป็นที่ปิยาทรงคุณ คือบิดามาตุเป็นประธาน
ทั้งที่ข้า ฯ ได้ประสบพบพาน ทั้งผู้ที่ข้า ฯ มิพบมิเห็น ฯ
ทั้งเหล่าเป็นกลางมิใช่ชั่วดี แลเหล่าที่สร้างภยานุเวร
ทั่วสัตว์ประวัติ ณ โลกเป็นเกณฑ์ คือเกิดในภูมิสามสถาน ฯ
โดยกำเนิดสี่และมีขันธ์ห้า ขันธ์หนึ่งขันธ์สี่มิมีประมาณ
ท่องเที่ยวในภพพิเศษโอฬาร ภพน้อยกันดารก็ดุจจะกัน ฯ
เหล่าใดได้รู้กุศลข้า ฯ ให้ เหล่านั้นเองโมทนาประนันท์
ส่วนบุญข้า ฯ ให้ผิไม่รู้พลัน ขอหมู่เทวันนุกูลประกาศ ฯ
ให้สัตว์ทั้งหลายประจักษ์ส่วนบุญ คิดคุณแลโมทนามิขาด
เพราะโมทนาประสาทวาส บุญข้า ฯ ประสาทประสิทธิ์ประสงค์
ขอจงสรรพสัตว์นิราศจากเวร ชื่นเป็นสุขิมิมีทนง
ถึงบทเกษมพิศาลโดยตรง พระนิพพานองค์สงบสงัด ฯ
ความปรารถนาประชาทุกหมู่ จงดีงามดูพิเศษสวัสดิ์
สำเร็จโดยชอบประกอบบุญจัด สมบูรณ์พูลพัฒน์จรัสเจริญ ฯ

๒. อินทรวิเชียรฉันท์ ๑๑

บุญข้า ฯ กระทำไว้ ขณะนี้ประการใด
ด้วยบุญประกาศไข และเพราะความอุทิศบุญ
ขอข้า ฯ กระทำธรรม นวโลกุตรคุณ
ให้แจ้งประจักษ์สุน- ทรเสร็จเกษมสันต์
ถ้าข้าพเจ้ายัง มิลุโลกุตรพลัน
เมื่อข้าพเจ้าคัล- ลยะอยู่ ณ สงสาร
ขอข้า ฯ มิพึงถึง ทุรภาคอภัพฐาน
สิบแปดประการขาน บมิต้องสมาคม

เหมือนโพธิสัตว์ผู้ นิยโตวโรดม
อันองค์พระสยม ภวญาณพยากรณ์ ฯ

คำเตือนสติคนเวลาจวนจะตาย

คนป่วยไข้หรืออาพาธหนัก มักมีทุกขเวทนาหลายอย่างรบกวน เป็นเหตุแห่งวิภวตัณหา คืออยากไม่มีไม่เป็นอย่างนั้น อันทำให้ใจเศร้าหมองบ้าง ฯ บางคนก็กลัวว่าจะตาย กลัวพลัดพรากจากของแลคนที่รักที่ชอบใจ เป็นเหตุแห่งภวตัณหา คืออยากจะมีจะเป็นอยู่ต่อไป อันทำใจให้วุ่นวายหวาดหวั่นต่อความตาย แลภพข้างหน้าบ้าง ฯ นอกจากนี้ผู้ที่มีทุกข์ครอบงำนั้น บางคนก็อยากจะหาความสุข มัวเมาในกามสุขแลแสหาต่าง ๆ ทั้งกังวลห่วงใยอาลัยในทรัพย์สมบัติ บุตร ภรรยา สามี ญาติ มิตร ที่ได้เคยร่วมสุขร่วมทุกข์กันมา ไม่สามารถจะทำใจให้สงบผ่องใสอันเป็นลักษณะของกามตัณหา คือความอยากในอารมณ์ที่น่าใคร่อีกส่วน ๑ ฯ

เมื่อบุทคลทุพพลภาพอยู่แล้วยังถูกตัณหา ๓ เข้าครอบงำใจ ก็ยิ่งเป็นเหตุให้เศร้าหมองทุกข์ร้อนหนักขึ้น ถ้าตายไปในขณะนั้น ก็นับว่าเป็นอันตายร้าย คือมีทุคติเป็นที่ไป ซึ่งต้องตามเทศนานัยว่า 'จิตฺเต สงฺกิลิฏฺเฐ ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขา' ซึ่งแปลว่าผู้มีใจเศร้าหมองแล้ว ทุคติจำต้องหวัง (คือไปสู่ภูมิอันเป็นทุกข์โดยไม่ต้องสงสัย) เหตุนี้บัณฑิตผู้ปรีชาหรือว่าญาติมิตรผู้ฉลาด หวังจะให้คนไข้ทำใจให้สงบผ่องใส ไม่ให้ทุกข์ด้วยตัณหา ๓ เหล่านั้น จึงหาถ้อยคำที่ดีมากล่าวเตือนสติ เพื่อให้คนไข้ได้สตินึกไปตาม แล้วบรรเทาหรือกำจัดตัณหา ๓ เสีย ใจจะได้ผ่องใส เมื่อใจผ่องใสแล้วถึงจะตายก็เป็นอันตายดี มีสุคติเป็นที่ไปดังนัยพระพุทธภาษิตว่า 'จิตฺเต อสงฺกิลิฏฺเฐ สุคติ ปาฏิกงฺขา' ความว่า ผู้มีใจไม่เศร้าหมองแล้ว สุคติเป็นหวังได้ ฯ หากยังไม่ตาย เมื่อใจดีผ่องใสแล้วก็รักษาให้หายจากไข้ได้ง่ายกว่าผู้มีใจเศร้าหมองมากดังนี้ คนผู้ไม่ประมาทจึงศึกษาสำเหนียกฝึกฝนตนที่จะให้เป็นคนดี ด้วยวิธีบำเพ็ญ ทาน ศีล ภาวนา ตามควรแก่กำลังแลเหตุการณ์ เมื่อไข้หนักพักใหญ่จะได้ไม่หวาดหวั่น เมื่อมีผู้เตือนสติจะได้ทำใจให้ผ่องใสเยือกเย็นเป็นสุข ตามความสามารถที่จะทำได้ ฯ คำที่ดีซึ่งนำมากล่าวเตือนกัน ให้ระลึกในเวลาจวนจะตายนั้นมีมาก เป็นพระพุทธคุณบ้าง พระธรรมคุณบ้าง พระสังฆคุณบ้าง จะนำมากล่าวไว้ในที่นี้เฉพาะที่ใช้กันเป็นพื้น ดังต่อไปนี้ คือ;–

๑. 'อรหํ' แปลว่า (พระพุทธเจ้า) เป็นพระอรหันต์, เป็นผู้หักใจได้, เป็นผู้เว้นไกลจากกิเลส

เครื่องเศร้าหมองใจ, เป็นผู้หักกำกงแห่งสังสารจักร (คือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม.) เป็นผู้ควรรับความเคารพนับถือ, เป็นต้น

๒. 'สงฺขารา สสฺสตา นตฺถิ' แปลว่าสังขารทั้งหลายเป็นของเที่ยงไม่มี **'นตฺถิ พุทฺธานมิญฺชิตํ'** แปลว่า ความหวั่นไหวของพระพุทธเจ้าย่อมไม่มี ฯ

๓. จิ, เจ, รุ, นิ, (หัวใจอภิธรรม)แปลว่า จิต เจตสิก รูป นิพพาน

๔. **ให้พระสวดโพชฌงค์บ้าง** แต่ผู้ไม่รู้คำแปลก็เป็นพิธีไป เพื่อจะให้เป็นประโยชน์แก่คนไข้ ควรเตือนให้รู้เนื้อความเช่นให้ผู้ฉลาดบรรยายโพชฌงค์ ๗ คือ;

๑. สติ ความระลึก

๒. ธรรมวิจยะ ความสอดส่องธรรม

๓. วิริยะ ความเพียร

๔. ปีติ ความอิ่มใจ

๕. ปัสสัทธิ ความสงบใจ

๖. สมาธิ ความตั้งใจมั่น

๗. อุเบกขา ความวางเฉย

โดยย่อแต่ละอย่าง ๆ ว่า ท่านทำให้เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ธรรม เพื่อนิพพาน (ดับทุกข์ทั้งปวง) เป็นต้น ฯลฯ

๕. **ให้ทำสัญญา ๑๐ คือ:**

๑. อนิจฺจสญฺญา กำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร

๒. อนตฺตสญฺญา กำหนดหมายความเป็นอนัตตาแห่งธรรม

๓. อสุภสญฺญา กำหนดหมายความไม่งามแห่งกาย

๔. อาทีนวสญฺญา กำหนดหมายโทษแห่งกายมีอาพาธต่าง ๆ เป็นต้น

๕. ปหานสญฺญา กำหนดหมายเพื่อละอกุศลวิตกแลบาปธรรม

๖. วิราคสญฺญา กำหนดหมายอริยมรรคว่าเป็นธรรมอันละเอียด

๗. นิโรธสญฺญา กำหนดหมายความดับตัณหา คืออริยผล ว่าเป็นธรรมอันละเอียด

๘. สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา กำหนดหมายความไม่น่าเพลินในโลกทั้งปวง

๙. สพฺพสงฺขาเรสุ อนิฏฺฐสญฺญา กำหนดหมายความไม่น่าปรารถนาในสังขารทั้งปวง

๑๐. อาณาปาณสติ สติกำหนดลมหายใจเข้าออก

คำเตือนสติดังกล่าวมา ๕ อย่างนี้ แต่ละอย่างผู้ศึกษากระทำให้เจริญ ทำให้มาก น้อมใจนึกด้วยดี ย่อมทำใจให้ผ่องแผ้วใสสะอาดพ้นไปจากทุกข์ทั้งปวงได้ ทั้งในเวลาป่วยไข้และในเวลาปกติในกาลทุกเมื่อจริง ๆ

พุทธโอสถ

แก้โรคต่าง ๆ ทั้งระงับทุกข์ คุ้มโทษภัยก็ได้ เป็นยาอายุวัฒนะ แลวรรณะ สุขะ พละ วัฒนะ สำหรับคนมีวาสนา ถึงไม่มีวาสนา ถ้าได้ใช้ยานี้ ก็จะเป็นคนมีวาสนาดีขึ้นได้ ให้สำเร็จประโยชน์แก่ผู้ต้องการไม่เลือกหน้า ฯ

ท่านให้ประกอบดังนี้คือ

๑. น้ำใจดี อารีอารอบ เมตตา กรุณา อัชฌาสัยอ่อนโยน ฯ

๒. สัตย์ซื่อมั่นคง ในสัญญาและกิริยาที่ปลงใจเห็นว่าเป็นประโยชน์ ฯ

๓. รักษาประเพณีพิธีการ เพื่อสามัคคีและประโยชน์ ฯ

๔. กตัญญูกตเวที ควรแก่ฐานะแห่งตนและท่าน ฯ

๕. ศีลและธรรมบริสุทธิ์ ไม่ยอมทำความชั่ว เพราะเห็นแก่ตัว หรือผู้อื่น หรือเห็นแก่ประโยชน์ และความสะดวกใด ๆ ฯ

๖. อดทนต่ออนิฏฐารมณ์ อันเผอิญมาประสบเข้า ฯ

๗. อารมณ์ทั้งมวลที่มาถึง พึงเห็นว่าเพราะกรรมแห่งตนเป็นปัจจัย ไม่ฟูหรือเหี่ยวไปตามอารมณ์ ฯ

๘. ทำความพอใจในคุณธรรม ส่วนชอบที่พิจารณาแล้วให้เจริญยิ่ง ฯ

๙. พากเพียรบากบั่น เพื่อความตั้งมั่นแห่งคุณธรรมที่ประสงค์ ฯ

๑๐. ไม่วางธุระ และอธิษฐานในกิจที่เห็นชอบโดยธรรม ฯ

๑๑. พิจารณาสอบสวนทดลอง แก้ความติดขัดอันจะพึงมีขึ้นให้พ้นจนได้ แม้ทีละน้อย อย่าท้อถอยเสียง่าย ๆ ฯ

เมื่อตั้งใจให้เป็นกลาง ตั้งหลักให้มั่นดี เก็บเครื่องยา ๑๑ สิ่งนี้มาปรุงประสมส่วนให้ควรกัน แล้วปิ้งเฉลวกันวิทยาธรที่อุบาทว์ทั้ง ๔ ผู้จะมาทำยาให้เสื่อมฤทธิ์คือ **ความเละชา จืดจาง ลืม ผัดเพี้ยนเวลา** เหล่านี้ ด้วยสติสัมปชัญญะแล้วเอาใส่หม้อ คือห้องดวงใจ ต้มเคี่ยวไปด้วยไฟ คือสติ เพียรพิจารณาเนือง ๆ ให้รสยาออก รับประทานเช้าเย็นไม่เป็นโรค ถ้ารับประทานเป็นนิตย์หาโรคมิได้เลย ฯ

อนึ่ง ท่านกำชับไว้ว่า ให้ผู้รับประทานยานี้ต้องอดของแสลง ๔ อย่างคือ

๑. แกล้งแสดงอาการลวงผู้อื่น ด้วยคิดว่าเขารู้ไม่เท่าทันตน ฯ

๒. หาชื่อเสียงลาภยศด้วยทุจริต ฯ

๓. ละเลิงใจไม่ทำการตามหน้าที่ ฯ

๔. ใจน้อย หูเบา ฯ

๕. ทิฏฐิ มีความเห็นเข้าแก่ตัว ไม่ยอมผิดเมื่อผิด ฯ

๖. มานะถือตัวโดยมิใช่ฐานะ ยอมทอดทิ้งความดี เพื่อสมประสงค์ แม้ไม่เป็นประโยชน์ ฯ

๗. โลภอยากได้ความบริบูรณ์ ฟุ่มเฟือยเกินส่วน ฯ

๘. โกรธแค้น เพราะไม่สมประสงค์ เบียดเบียน เพราะไม่ยอมให้ผู้อื่นมีผิดบ้าง ฯ

๙. คิดพลุ่งพล่าน ไม่มีหลักเหตุผล ด้วยอำนาจความอยาก ฯ

เหล่านี้เป็นของแสลงล้างยา อย่ากิน ถ้าปฏิบัติได้ถูกต้องตามแนะนำ ท่านจะเห็นคุณยาด้วยตนเอง ดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น พึงเห็นตัวอย่างนายช่างผู้ถลุงกรวดทรายบ้าง ปูนขาวบ้าง ให้กลายเป็นแก้วฉันใด เนื้อหนังและใจของท่าน เมื่อประกอบยานี้ให้ถึงที่ ก็จะไม่มีมลทิน เหมือนปูนขาวกรวดทรายกลายเป็นแก้วฉันนั้น ฯ

"ขโณ โว มา อุปจฺจคา"

ขณะจงอย่าล่วงท่านทั้งหลายไปเสีย

คนพาล คือ คนปัญญาความคิดอ่อน หรือคนโง่ มักจะเป็นคนโตแต่เปลือก และมัวแต่จะอาบน้ำ ชำระกายประดับประดา ภายนอกให้ผ่องใส หารู้จักชำระ และประดับประดาใจให้ผ่องใสดีไม่ กลับพอใจแต่จะให้ปากและท้องของตนอิ่มด้วยอาหาร มิได้เป็นธุระเลี้ยงดูใจด้วยคุณธรรมให้อิ่มหมีพีมันบ้าง แต่ฝ่ายบัณฑิตประกอบกิจทั้งภายนอกและภายในเสมอกัน คือชำระกายสะอาด วาจาก็สะอาด ใจก็สะอาดหมดจดงดงาม ด้วยวิทยาความรู้เป็นเครื่องประดับ และทั้งกายวาจาใจนั้นได้รับเลี้ยงดูด้วยอาหาร และคุณธรรมให้อิ่มหนำสำราญเสมอกัน ฯ

แม้ด้วยเหตุนั้น ๆ เมื่อท่านมาปรารภอายุสังขารอันมีประมาณน้อย โดยเทียบกับเวลาของโลกแล้ว จะประพฤติเช่น บัณฑิต และจะอธิษฐานจิตทำกิจวัตรตามกาล เพื่อประโยชน์เช่นนั้นก็ควรแท้ ฯ

๑. เราคนไทยได้เกิด ในสยาม ประเทศเอย
ถือพุทธศาสน์งาม เหมาะแล้ว
สืบวงค์ตระกูลตาม ถือต่อ กันมา
บุญนักเกิดพบแก้ว เก็บไว้เหนือเศียร

๒. คำสอนพระพุทธล้วน แก่นสาร
ใครไม่อาจต้านทาน ต่อสู้
เป็นคำที่หลักฐาน จริงมั่น คงแล
กำจัดทุกข์ของผู้ เชื่อแล้วทำตาม

๓. อายุเราเสื่อมสิ้น เป็นนิตย์
แก่เจ็บตายตามติด เร่งใกล้
ไม่ควรจะปล่อยจิต ให้ติด หลงนา
หลงลาภยศสุขไซร้ อีกทั้งสรรเสริญ

๔. ความตายถึงเข้าละ ทิ้งหมด
สุขลาภสรรเสริญยศ ที่ได้
ยิ่งคิดยิ่งสลด ใจนัก จริงนา
กายนิ่งดังท่อนไม้ อนาถให้ชนเห็น

๕. กลัวตายใช่จะพ้น เมื่อไร
กลัวก็ต้องเข้าไป ที่นั้น
ผู้เดียวไม่มีใคร เป็นเพื่อน สองนา
มีแต่ชั่วดีบุน ส่งให้ใจเห็น

ปุราเภทสูตร

ขุททกนิกาย สุตตนิบาต

หน้า ๕๐๐ มหานิทเทศ หน้า ๒๕๑

กถํ ทสฺสี	ผู้มีปกติเห็นอย่างไร
กถํ สีโล	มีศีลอย่างไร
อุปสนฺโตติ วุจฺจติ	อันพระองค์ย่อมตรัสว่า เป็นบุคคลผู้สงบ
ตมฺเม โคตม ปพฺรูหิ ปุจฺฉิโต อุตฺตมํ นรํ,	ข้าแต่พระโคดมผู้อันข้าพระองค์ทูลถาม ขอพระองค์โปรดตรัสบอกนระผู้อุดมนั้นแก่ข้าพระองค์เถิด
๑. วีตตณฺโห ปุราเภทา	บุคคลผู้ปราศจากความอยาก ก่อนแต่แตกสลาย
ปุพฺพมนฺตมนิสฺสิโต	ไม่อาศัยส่วนที่สุดในก่อน (ที่เป็นอดีต)
เวมชฺเฌนุปสงฺเขยฺโย	ไม่ถึงความนับว่าเป็นผู้ติดอยู่ในท่ามกลาง(คือปัจจุบัน)
ตสฺส นตฺถิ ปุรกฺขตํ	ความทำในเบื้องหน้า (คืออนาคต) ของผู้สงบระงับนั้นไม่มี
๒. อกฺโกธโน	มีปกติไม่โกรธ
อสนฺตาสี	มีปกติไม่สะดุ้งหวาด
อวิกตฺถี	มีปกติไม่โอ้อวด
อกุกฺกุโจ	ไม่มีความรำคาญ
มนฺตาภาณี	มีปกติพูดด้วยปัญญา
อนุทฺธโต	ไม่ฟุ้งซ่าน
สเว วาจายโต มุนิ	ผู้สงบระงับนั้นแลเป็นมุนี มีวาจาอันสำรวมแล้ว
๓. นิราสตฺตี อนาคเต	มีปกติไม่เกี่ยวเกาะในอารมณ์ที่เป็นอนาคต
อตีตํ นานุโสจติ	ไม่เศร้ากำสรดถึงอารมณ์ที่เป็นอดีต
วิเวกทสฺสี ผสฺเสสุ	มีปกติ เห็นวิเวก (สงัด) ในผัสสะทั้งหลาย
ทิฏฺฐีสุ จ น นิยฺยติ	อันกิเลสย่อมนำไปไม่ได้ในเพราะความเห็นทั้งปวง
๔. ปฏิลีโน	เป็นผู้หดกลับ
อกุหโก	เป็นผู้ไม่อำพราง

อปิหาลุ	มีปกติไม่ทะเยอทะยาน
อมจฺฉรี	มีปกติไม่ตระหนี่
อปฺปคพฺโภ	ไม่คนอง
อเชคุจฺโฉ	อันบัณฑิตไม่เกลียดชัง
เปสุเณยฺยเย จ โน ยุโต	แลไม่ประกอบในความเป็นผู้ส่อเสียด
๕. สาติเยสุ อนสฺสาวี	มีจิตไม่ไหลซาบไปในเบญจกามคุณเป็นที่ยินดี
อติมาเน จ โน ยุตฺโต	แลไม่ประกอบในการดูหมิ่นท่าน
สณฺโห จ	แลเป็นผู้ละเอียด
ปฏิภาณวา	มีปฏิภาณ
น สทฺโธ	ไม่ต้องเชื่อผู้อื่น
น วิรชฺชติ	ไม่ต้องสำรอกกิเลส (อีก)
๖. ลาภกมฺยยา น สิกฺขติ	ย่อมไม่ศึกษา เพราะอยากได้ลาภ
อลาเภจนคุปฺปติ	แลย่อมไม่โกรธเพราะไม่ได้ลาภ
อวิรุทฺโธ จ	แลเป็นผู้ไม่ยินร้าย
ตณฺหาย รเส จ นานุคิชฺฌติ	แลย่อมไม่ตามยินดีในรสเพราะตัณหา
๗. อุเปกฺขโก สทา สโต	เป็นผู้วางเฉย มีสติทุกเมื่อ
น โลเก มญฺญเต สมํ	ย่อมไม่ถือตัวว่าเสมอกับผู้อื่นในโลก
น วิเสสี	ไม่ถือตัวว่าวิเศษกว่าผู้อื่น
น นีเจยฺโย	ไม่ถือตัวว่าต่ำกว่าผู้อื่น
ตสฺส โน สนฺติ อุสฺสทา	กิเลสอันทำให้มัวมืดดุจต้อ ของบุคคลผู้สงบนั้นย่อมไม่มี
๘. ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถิ	ความเป็นผู้อาศัย (ตัณหาแลทิฏฐิ) ของผู้ใดไม่มี
ญตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสิโต	รู้ธรรมแล้วเป็นผู้ไม่อาศัย
ภวาย วิภวาย จ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ	ความอยากเพื่อความมี แลเพื่อความไม่มีของผู้ใด ย่อมไม่มี

๙. ตํ พฺรูมิ อุปสนฺโตติ	เราย่อมกล่าวผู้นั้นว่าเป็น อุปสันตบุคล (ผู้สงบระงับ)
กาเมสุ อนเปกฺขินํ	ผู้ไม่มีความเพ่งในกามทั้งหลาย
คนฺถา ตสฺส นวิชฺชติ	กิเลสเครื่องผูกรัดของผู้สงบนั้นย่อมไม่มี
อตาริ โส วิสตฺติกํ	อุปสันตบุคคลนั้นได้ข้ามพ้นกิเลส เครื่องส่ายไปในโลกเสียได้
๑๐. น ตสฺส ปุตฺตา ปสโว เขตฺตํ วตฺถุญฺจ วิชฺชติ	บุตรและธิดาก็ดี ปสุสัตว์ของเลี้ยงก็ดี ที่นาก็ดี ที่อยู่ก็ดีของบุคคลผู้สงบนั้น ย่อมไม่มี
อตฺตํ วา นิรตฺตํ วา น ตสฺมึ อุปลพฺภติ	ความถือว่ามีตนก็ดี ถือว่าไม่มีตนก็ดี อันใคร ๆ ย่อมหาไม่ได้ในอุปสันตบุคคลนั้น
๑๑. เยน วชฺชุํ ปุถุชฺชนา อโถ สมณพฺราหฺมณา	บุถุชน และสมณพราหมณ์ทั้งหลาย พึงกล่าวยกย่องหรือติเตียนเพราะเหตุใด (ก็ตาม)
ตํ ตสฺส อปุเรกฺขตํ	เหตุนั้นอันบุคคลผู้สงบนั้นไม่ทำในเบื้องหน้า
ตสฺมา วาเทสุ เนชติ	เพราะฉะนั้น บุคคลผู้สงบย่อมไม่หวั่นไหวในเพราะวาทะทั้งหลาย
๑๒. วีตเคโธ	ผู้ปราศจากความกำหนัดแล้ว
อมจฺฉรี	มีปกติไม่ตระหนี่
น เอสฺเสสุ วทเต มุนิ	เป็นมุนี ย่อมไม่พูดยกตนในคนชั้นสูง
น สเมสุ	ย่อมไม่พูดยกตนในคนชั้นเสมอกัน
น โอเมสุ	ย่อมไม่พูดยกตนในคนชั้นต่ำ
กปฺปํ เนติ อกปฺปิโย	เป็นผู้ไม่มีกิเลส เป็นเหตุให้ดำริไปต่าง ๆ ไม่ถึงความดำริ
๑๓. ยสฺส โลเก สกํ นตฺถิ	ความถือว่าของเราในโลกย่อมไม่มีแก่ผู้ใด
อสตา จ น โสจติ	อนึ่ง ผู้ใดย่อมไม่เศร้าโศกเพราะสัตว์ สังขารไม่มีอยู่
ธมฺเมสุ จ น คจฺฉติ	และผู้ใด ย่อมไม่ถึงอคติในธรรมทั้งหลาย
สเว สนฺโตติ วุจฺจตีติ.	ผู้นั้นแลเราย่อมกล่าวว่าเป็นอุปสันตบุคคล คือผู้สงบแล้วดังนี้ ฯ

รตนตฺตยานุภาเวน

กตปุญฺญสฺส เตชสา
ทุกฺขปฺปตฺตา จ นิทฺทุกฺขา ภยปฺปตฺตา
จ นิพฺภยา โสกปฺปตฺตา จ นิสฺโสกา
โหนฺตุ สพฺเพปี ปาณิโน
เอตฺตาวตา จ อมฺเหหิ สมฺภตํ
ปุญฺญสมฺปทํ สพฺเพ เทวานุโมทนฺตุ
สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
ทานํ ททนฺตุ สทฺธาย
สีลํ รกฺขนฺตุ สพฺพทา
ภาวนาภิรตา โหนฺตุ
สุขิตา โหนฺตุ สพฺพทา

ด้วยอานุภาพแห่งพระรัตนตรัย

ด้วยเดชแห่งบุญที่พากันทำไว้

ขอสรรพสัตว์ทั้งหลาย ที่ถึงแล้วซึ่งทุกข์ จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์ แลถึงแล้วซึ่งภัย จงเป็นผู้ไม่มีภัย แลถึงซึ่งโศก จงเป็นผู้ไม่มีโศก

ขอเหล่าเทพยเจ้าทั้งปวง จงอนุโมทนา ซึ่งบุญสมบัติ อันเราทั้งหลายก่อสร้างแล้ว ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ เพื่ออันสำเร็จสมบัติทั้งปวง

ขอมนุษย์ทั้งหลายจงให้ทานด้วยศรัทธา
จงรักษาศีลในกาลทั้งปวง
จงเป็นผู้ยินดีแล้วในภาวนา
จงเป็นผู้มีสุขทุกเมื่อ เทอญ ฯ

พิมพ์ที่ ร.พ. ธงศิลป์การพิมพ์ 5/1 ตรอกสีดา สี่แยกวรรจักร์ พระนคร นายสิ่เหว่ง แซ่ผึ้ง ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2508